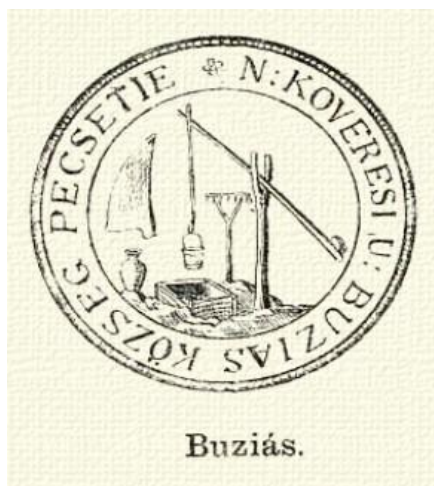

BUZIÁSFÜRDŐ

1905-ig Buziás, város a Bánságban, Temes megyében.

Temesvártól 33 km-re délkeletre fekszik. Buziásfürdő/ Băile Buziaș, németül Busiasch (Temes megye) Hozzá tartozó falvak: Bakóvár és Nagyszilas – Lélekszám (teljes) 7772 (2002), ekkor magának Buziásnak 5335 lakosa volt, közülük 4594 román, 265 magyar, 231 cigány és 175 német nemzetiségű; 4417 ortodox, 495 római katolikus és 266 pünkösdista vallású

Salamon király (1063-1074), *I. András* (1046-1060) fia, 1071-ben, a Nándorfehérvárt (Belgrád) hatalmában tartó bizánci helytartó *Nikétász* elleni hadjárata idején hosszabb időt töltött a temesközi Kevevárában (ma Cuvin Szerbiában). A hadjáratban *Salamon* királlyal *I. Béla* király (1060-1063) fia, *Géza* (*Magnus*) herceg, a későbbi *I. Géza* király (1074-1077) is részt vett. A *Képes Krónika* leírása szerint a győztes csata után, amelyben rengeteg kincs és fogoly került a birtokukba „a fölbecsülhetetlen értékű kincssel visszatértek, a Buziás nevű faluba mentek Vid birtokára”. Bár az említett falvat legtöbbször Belgrád közelinek tartják, mivel erre sehol sem történik utalás, vannak akik szerint a krónika itt a későbbi Buziásfürdő nevét említi.

Az adattal kapcsolatos kifogások ellenére biztos, hogy *Károly Róbert* 1321. február 26.-i adománylevelében már valóban a mai *Buziást* adományozza hűséges nemeseinek, *Bulyeni Márk*, ennek fia *János* és *Dula* fia *Miklós*-nak, akik azt *Chepan* fia *Lőrincztől* vették át vitézi szolgálataik fejében. 1479-ben *Buziás* falu *Murányi Kónya* *Demeter* özvegye, Szajáni *Posztós Tamás* birtokában volt, aki azt március 25-én a budai káptalannak adományozta, majd néhány évvel később *Béli-Bésán* családja uralta. 1482-ben *Bésán Benedek* és *András* egyik elhalt osztályos testvérük, néhai *Hollódi Fülöp* özvegyét: *Fides* asszonyt, az őt megillető, özvegyi negyedre nézve, a birtokukban levő 33 faluból, köztük *Buziásból* is kielégítik. Az ekkori okirat szerint a faluban magyarok mellett szlávok laktak vegyesen. Az 1660-as években a török világutazó *Evlya Cselebi* említi *Buziást*, ahova előbb szerbek, majd románok költöztek.

Buziás az 1717. évi osztrák összeírásban *Buziesch* néven 36 házzal említett, amelyekben román jobbágyok laktak. A helység az 1723-25. évi gróf *Mercy*-féle térképen is *Buziesch* formában fordul elő. Mint kincstári birtok a nagykövéresi (Chevereșu Mare) uradalomhoz tartozott. 1807-ben, amikor a király a vallás- és tanulmányi alapítványnak átengedte, az újonnan alakított temesi közalapítványi uradalomnak *Buziás* lett a székhelye. 1808-ban a helységnek 1.000 lakosa volt (700 román és 300 magyar).

Az 1805-ben felfedezett ásványvizeire elsőként *Lindermayr B.*, a közalapítványi uradalom orvosa terelte az uradalmi igazgatóság figyelmét, 1811-ben felügyelete alatt kutatások folytak. Ekkor *Kitaibel Pál* (1757-1817) magyar polihisztor elemezte a források vizeit, értékelve azok gyógyhatását, ami megindította a Buziás iránti érdeklődést. 1815-ben létrehozták a buziási parkot, 1816-ban pedig folytatták a kutatásokat. Rendbe hozták a később hosszú időn át használt öt forrást, elhelyezték az első gyógyberendezéseket a későbbi 2-es Fürdő helyén, 1819-ben pedig Buziást gyógyfürdővé nyilvánították és a közalapítványi uradalom *Rauth János*, valamint *Simsó János* vállalkozóknak adta bérbe.

1820 táján kb. 50-60 magyar és tót (szlovák) család érkezett Buziásra Pozsony és Árva vármegyékből, majd 1825 táján kb. ugyanannyi német és cseh család a krassó-vármegyei Ferenczfalva

(Váliug), Weidenthal (Brebu Nou) stb. községekből. 1821-től a parkba platánfákat, törökmogyorót, tuja-fákat stb. hoztak. Az 1829-es Buziás-térképen 20 utca van feltüntetve 210 házzal, de 1856-ra a lakosság száma már 1500-ra növekedett leginkább a németek betelepítése által. Egyre többen látogatták a helységet, főleg miután 1837-ben a Mihály és József forrásokat berendezték ivókúrára. Az 1843 aug.8-12 között Temesvárott tartott *magyar orvosok és természetvizsgálók egyesületének nagygyűlése* kiterjesztette figyelmét Buziásra is. Időközben a fürdő létrehozása szükségessé tette a lakóházak áttelepítését a mai park helyéről (jelenleg 28 ha. területű) a mai város területére. 1829-re már 210 házat át is telepítettek.

1840-ben megkezdtek a buziási ásványvíz palackozását. 1850-ig 2.000 üveget palackoztak, 1855-1860 között 4.000 üveget, 1875-ben pedig már 15.000 üveget. 1848-1850 között megépült a Grand Hotel (későbbi 4-es sz. villa), 1853-1856 között pedig a Casino és a meleg fürdők. 1858-tól megkezdődött a hidroterápiás kezelés.

1917-es képeslap Buziásfürdőről

Az önkényuralom alatt idevonult *Ormós Zsigmond*, akinek a háza a Temes vármegyei vezéregyéniségek találkozó helye lett. *Trefort Ágoston* minisztersége alatt az uradalom nagyszabású beruházásokat

tett a fürdő fellendítése érdekében. 1856. január 1-vel beindult egy postahivatal, ahonnan hetenként háromszor (hétfőn, szerdán és szombaton) a postakocsi a helybeliek és fürdővendégek leveleit Temesvárra szállította. 1861-ben felépült a jelenlegi 11-es villa, 1864-ben a 20-as villa, 1872-ben egy előadóterem és 1875-ben a jelenlegi 3-as villa.

Deák Ferenc egykori pihenőjének mása

1868-1869-ben Buziásfürdőt *Deák Ferencz* „*a Haza bölcse*” látogatta. Pihenője, az 1869-ben Budapesten *Szenger Béla* kőfaragó által készített kőpad, az 1980-as évekig még látható volt a parkban az *Augusztus 23.* forrással szemben. (1988-ban ismeretlenek eltüntették). 1874-ben egy 15,16 m hosszú, 11, 40 m széles és 2,10 m mély ásványvizes fürdőmedencét építettek a strandolni vágyók részére, hiszen a Buziásra látogatók száma egyre nőtt (átlagosan 500 évente, 1872-ben 662). 1884-ben Buziáson tartották a magyar orvosok és természetvizsgálók egyesületének nagygyűlését, amelyen hangsúlyozták, hogy a buziási ásványvíz semmiben sem marad el a hasonló, világhírű Spaa, Pyrmont stb. ásványvizei mögött.

Buziásnak 1890-ben 2723 lakosa volt. 1893-ban a fürdőtelepet *Schottola Ernő* vette meg, akinek az örökösei 1906-ban *Muschong Jakabnak* adták el. Buziás hamarosan bekerült az európai szinten is-

mert fürdők közé. 1885-1895 között 10.966 turista látogatta meg és ezek között már 1.453 külföldi volt, annak ellenére, hogy Buziásra jutni nem volt könnyű és ezen a Temesvár-Buziás vasútvonal megépítése sem nagyon segített. Ugyanis az 1895 szept.16.-a –1896 nov.18.-a között épült 31 km. hosszú vasútvonal költségeihez Hattyas, Bakovár (Bakowa), Nagyszilas és Rakovica falvak is hozzájárultak és így az útvonal meghatározásánál ezek érdekeit is figyelembe kellett venni. Ezért került a buziási vasútállomás 2 km. távolságra a fürdőtől, amellyel később, egy kisvasúttal kötötték össze. 1897-ben az utcák korszerűsítésével egy időben petróleumlámpákkal történő világítást vezettek be.

Az egykori Trefort-szobor

1898 szeptemberében *Ferencz József* császár és király látogatott Buziásra, ahol 5 napot töltött az őszi hadgyakorlatok idején, melyek egy részét ott tartották meg. 1899-ben bevezették a telefont. 1903-ban a gyógyterem mellett kutat fúrtak, amelynek vize 103 m mélységből 45-50 m magasságba szökött fel, majd a karvastagságban ömlő kút vizével egy 2.500 m² területű tavat hoztak létre, melyet csónakázásra használtak. 1909-ben emellé építették a Phönix-

fürdőt. A kezelést a vasas fürdőben (2-es Fürdő) 54 kádban végezték, a hidroterápiás kezelést pedig 20 kádban. A szívbetegségek gyógyítására használt buziási szénsavas ásványvizet Pozsonyban 1908-ban aranyéremmel tüntették ki.

A Buziás helynév forrása az ómagyar buzjás *'bodzával benőtt hely'*, írja Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (Budapest, 1988, I., 269. o.) című könyvében. Ezt a névfejtést alátámasztják a helység körül, főleg É.-on ma is dúsan növő bodzabokrok.¹

A fürdőhely érdekében több beruházást biztosító Trefort Ágostonnak (akkoriban vallás- és közoktatási miniszternek) a község polgárai közadakozásból, két éven át gyűjtött alapból állítottak mellszobrot, 1883 nyarán szentelték fel a kész művet, amelyre 1881-ben kezdődött a gyűjtés. Magas talapzaton álló bronz mellszobor volt, melyet Huszár Adolf készített. Az eredeti Trefort-szobor ma már nem létezik, 1919 nyarán ledöntötték, eltűnt.

Talapzatán ott volt az ajánlás:

Trefort Ágostonnak
hálás tisztelete jeléül
Buziás polgársága – 1881

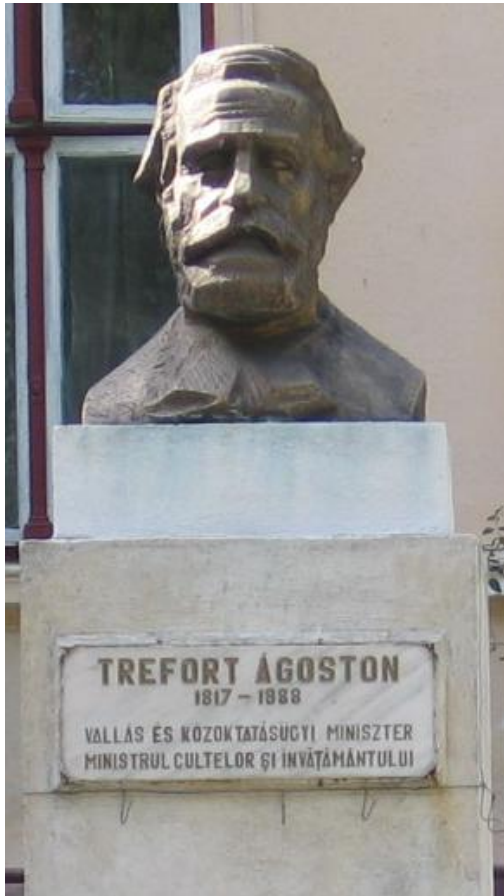
A XIX. század hetvenes éveinek végén a gyomorbetegségeket itt kezeltető Deák Ferencnek állítottak szépen faragott kőpadot a buziásiak. A parkban vele szemben helyezték el a Trefort-szobrot. Az enyhén félkörbe hajló díszes mészkőpadot még az 1970-es években is a parkban láthatták. Készítője nem ismert. *Ma már eltűnt.* (A megkerült darabokat 2002-ben a református imaház kertjében állították fel).²

Jelentős volt bortermelése és méhészete. 1873-ban itt alakult meg a Délmagyarországi Méhészegylet. 1898 szeptemberében Ferenc József és Ferenc Ferdinánd parancsnoksága alatt itt tartották a Monarchia nagy nyári hadgyakorlatát. A 20. század elején két takarékpénztára működött. Temes vármegye egyik járásának székhelye

¹ Borovszky Samu i.m. Temes vármegye, 30.o., Buziásfürdő címszó alatt.; Doru O. Simuți, *Buziaș Mic îndreptar turistic*, București, 1979.

² Miklósi Ilona muzeológus, XIX./XX. századi bánsági szobrok: Buziásfürdő/Băile Buziaș (Temes megye), kézirat.

volt. 1956-ban kapott városi rangot. Az 1960-as években ipari üzemek létesültek, tömbházas negyedek épültek. 1900-ban 2852 lakosából 1215 volt német, 889 román és 708 magyar anyanyelvű; 1708 római katolikus és 925 ortodox vallású. 61%-uk tudott írni-olvasni, a nem magyar anyanyelvűek 26%-a beszélt magyarul.

Trefort Ágoston 2001-ban felállított szobra

Gyógyfürdőiben és mofettaiban szív- és érrendszeri (szívszanatórium), idegrendszeri és emésztőrendszeri betegségeket kezelnek. 1857 után létesített, nagyrészt az 1870-es években elkészült a

húsz hektáros védett park ritka fafajokkal, oszlopsorokkal és a fürdőtelep romantikus épületeivel. Ezek közül a nagyszálló 1853-ban, a gyógyszalon 1856-ban, a színházépület 1872-ban, a tanuszoda 1874-ben épült. A régi ortodox templom 1842-ben, a római katolikus templom 1873-ban épült. Természetes szénsavtartalmú ásványvizét Buziás néven hozzák forgalomba.

Grand Miklós méhész emléktáblája Buziásfürdőn

Itt született Mistéth Endre (1912. szeptember 10-én) hídépítő mérnök, miniszter, Széchenyi-díjas, valamint Radisics Jenő (1856-ban) művészettörténész, a budapesti Iparművészeti Múzeum igazgatója. 1849. április 25-én itt járt Petőfi Sándor.³

³ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Buziasfürdő>